लक्ष्मीजनार्द्दनो ज्ञेयो रहितो वनमालया ॥”
इति ब्रह्मवैवर्त्ते प्रकृतिखण्डम् ॥
(तथा, देवीभागवते । ९ । २४ । ५९ ॥)

लक्ष्मीतालः, पुं, (लक्ष्मीयुक्तस्तालः ।) श्रीतालवृक्षः । इति राजनिर्घण्टः ॥ तौर्य्यत्रिकस्य परिच्छेदविशेषः । तस्य द्रुतलघ्वणुविरामक्रमो यथा,—
“दौ लो णू द्वौ विरामान्तौ दलौ णू दविरामकः ।
विरामान्तौ द्रुतौ लश्च द्रुतौ लघुविरामकः ॥”
इति सङ्गीतरत्नाकरे लक्ष्मीतालः ॥

लक्ष्मीनारायणः, पुं, (लक्ष्म्यान्वितो नारायणः ।) शालग्रामविशेषः । तस्य लक्षणं यथा,—
“एकद्वारे चतुश्चक्रं वनमालाविभूषितम् ।
नवीननीरदाकारं लक्ष्मीनारायणाभिधम् ॥”
इति ब्रह्मवैवर्त्तपुराणम् ॥

लक्ष्मीनृसिंहः, पुं, (लक्ष्मीयुतो नृसिंहः ।) शालग्रामविशेषः । तस्य लक्षणं यथा,—
“द्विचक्रं विस्तृतास्यञ्च वनमालासमन्वितम् ।
लक्ष्मीनृसिंहं विज्ञेयं गृहिणाञ्च सुखप्रदम् ॥”
इति ब्रह्मवैवर्त्तपुराणम् ॥

लक्ष्मीपतिः, पुं, (लक्ष्म्याः पतिः ।) वासुदेवः । नरपतिः । इति मेदिनी । ते, २१५ ॥ (यथा, किराते । १ । ४४ ।
“अथ क्षमामेव निरस्तविक्रम-
श्चिराय पर्य्येसि सुखस्य साधनम् ।
विहाय लक्ष्मीपतिलक्ष्म कार्म्मुकं
जटाधरः सन् जुहुधीह पावकम् ॥”)
लवङ्गवृक्षः । पूगः । इति विश्वः ॥

लक्ष्मीपुत्रः, पुं, (लक्ष्म्याः पुत्रः ।) कामदेवः । घोटकः । इति मेदिनी । रे, २९३ ॥ कुशः । लवः । इति शब्दरत्नावली ॥

लक्ष्मीपुष्पः, पुं, (लक्ष्मीयुक्तं सौन्दर्य्यविशिष्टं पुष्पमिवास्य ।) पद्मरागमणिः । इति हेमचन्द्रः ॥

लक्ष्मीफलः, पुं, (लक्ष्म्यास्तनजं फलं यत्र ।) विल्ववृक्षः । इति राजनिर्घण्टः ॥

लक्ष्मीवान्, [त्] पुं, (लक्ष्मीः शोभास्त्यस्येति । मतुप् । मस्य वः ।) पनसवृक्षः । इति शब्दमाला ॥ श्वेतरोहितवृक्षः । इति राजनिर्घण्टः ॥ (विष्णुः । यथा, महाभारते । १३।१४९।५२ ।
“सर्व्वलक्षणलक्षण्यो लक्ष्मीवान् समितिञ्जयः ॥”)

लक्ष्मीवान्, [त्] त्रि, (लक्ष्मीरस्त्यत्रेति ।) श्रीयुक्तः । धनवान् । तत्पर्य्यायः । लक्ष्मणः २ श्रीलः ३ श्रीमान् ४ । इत्यमरः ॥ (यथाह कश्चित् ।
“शेषे धराभराक्रान्ते शेषे विश्वम्भरः श्रिया ।
लक्ष्मीवन्तो न पश्यन्ति दुःसहां परवेदनाम् ॥”)

लक्ष्मीवेष्टः, पुं, (लक्ष्मीयुक्तो वेष्टः ।) श्रीवेष्टः । इति राजनिर्घण्टः ॥

लक्ष्मीशः, पुं, (लक्ष्म्या ईशः ।) विष्णुः । इति मुग्धबोधव्याकरणम् ॥

लक्ष्मीसमाह्वया, स्त्री, (लक्ष्म्याः सम आह्वयो यस्याः ।) सीता । इति शब्दरत्नावली ॥

लक्ष्मीसहजः, पुं, (लक्ष्म्या सह जातः इति । जन् + डः । क्षीराब्धिजातत्वादस्य तथात्वम् ।) चन्द्रः । इति शब्दरत्नावली ॥

लक्ष्म्यारामः, पुं, (लक्ष्म्या आरामः ।) वनभेदः । इति शब्दमाला ॥

लक्ष्यं, क्ली, (लक्ष्यते यदिति । लक्ष् + ण्यत् ।) शरवेधस्थानम् । तत्पर्य्यायः । लक्षम् २ शरव्यम् ३ । इत्यमरः । २ । ८ । ८६ ॥ प्रतिकायः ४ वेध्यम् ५ । इति जटाधरः ॥ वेधम् ६ । इति शब्दरत्नावली ॥ (यथा, कुमारे । ३ । ६४ ।
“कामस्तु बाणावसरं प्रतीक्ष्य
पतङ्गवद्वह्निमुखं विविक्षुः ।
उमासमक्षं हरबद्धलक्ष्यः
शरासनज्यां मुहुराममर्श ॥”)

लक्ष्यः, त्रि, लक्षणया बोध्यः । इति साहित्यदर्पणम् ॥ (लक्ष्यते इति । लक्ष + ण्यत् ।) दर्शनीयः । इति लक्षधात्वर्थदर्शनात् ॥ (व्याजः । इत्यमरः ॥ यथा, रघुः । ६ । ८१ ।
“रोमाञ्चलक्ष्येण स गात्रयष्टिं
भित्वा निराक्रामदरालकेश्याः ॥”
अनुमेयः । इति मल्लिनाथः ॥ यथा, कुमारे । ५ । ७४ ।
“इति द्विजातौ प्रतिकूलवादिनि
प्रवेपमानाधरलक्ष्यकोपया ॥”
तथा च रघुः । ४ । ५ ।
“छायामण्डललक्ष्येण तमदृश्या किल स्वयम् ।
पद्मा पद्मातपत्रेण भेजे साम्राज्यदीक्षितम् ॥”)

लख, सृपि । इति कविकल्पद्रुमः ॥ (भ्वा०-पर०-सक०-सेट् ।) लखति । सृपि गतौ । इति दुर्गादासः ॥

लख, इ सृपि । इति कविकल्पद्रुमः ॥ (भ्वा०-पर०-सक०-सेट् ।) इ, लङ्ख्यते । सृपि गतौ । इति दुर्गादासः ॥

लग, इ खञ्जे । गतौ । इति कविकल्पद्रुमः ॥ (भ्वा०-पर०-खञ्जे अक०-गतौ सक०-सेट् ।) इ, लङ्ग्यते । खञ्जो गतिवैकल्यम् । इति दुर्गादासः ॥

लग, क रके । इति कविकल्पद्रुमः ॥ (चुरा०-पर०-सक०-सेट् ।) क, लागयति । रके स्वादाप्त्योः । रके इति रक क स्वाद आपने । इत्यस्य ञेरनित्यत्वे भावे अलि रूपम् । इति दुर्गादासः ॥

लग, म ए सङ्गे । इति कविकल्पद्रुमः ॥ (भ्वा०-पर०-अक०-सेट् ।) म, लगयति । ए, अलगीत् । गलति अधर ओष्ठे । इति दुर्गादासः ॥

लगड़ं, त्रि, चारु । इति त्रिकाण्डशेषः ॥

लगितं, त्रि, सङ्गयुक्तम् । लागा इति भाषा । इति लगधातोः कर्म्मणि क्तप्रत्ययेन निष्पन्नम् ॥

लगुड़ः, पुं, दण्डः । लाठी इति भाषा । इत्यमरः ॥ लगुड़ो वंशादिमयो दण्डः । लोहमयोऽस्त्रभेदः । इति सुभूतिः । लगुड़ो लोहमयी-यष्टिरन्यत्रोपचारादित्यन्ये । इति तट्टीकायां भरतः ॥ (अस्याकृतिपरिमाणादि यथा, शुक्रनीतौ ।
“लगुड़ः सूक्ष्मपादः स्यात् पृथ्वंशः स्थूलशीर्षकः ।
लौहबद्धाग्रभागश्च ह्रस्वदेहः सुपीवरः ॥
दण्डाकारो दृढ़ाङ्गश्च तथा हस्तद्वयोन्नतः ।
उत्थानं पातनञ्चैव पेषणं पोथनं तथा ॥
चतस्रो गतयस्तस्य पञ्चमी नेह विद्यते ।
दृढ़कायः पत्तिवर्गो तेन युध्येत शत्रुभिः ॥”)

लग्नं, क्ली, (लगति फले इति । लग सङ्गे + “क्षुब्धस्वान्तध्वान्तलग्नेति ।” ७ । २ । १८ । इति निपातनात् साधु ।) राशीनामुदयः । इत्यमरः ॥ राति फलं राशिस्तालव्यशकारः । अहोरात्रमध्ये द्वादशराशय उदयन्ति । उदयः पूर्व्वाचलसंयोगः । तेषां क्रमेण उदयाचलसंयोगो लग्नं ओ लसृजी व्रीड़े ओदित्वान्नः निपातनाज्जस्य गः । इति तट्टीकायां भरतः ॥ तेषां शून्यायनांशपरिमाणं यथा,—
“रामोऽगवेदै-३ । ४७ र्जलधिस्तु मैत्रै-४ ।१७
र्व्वाणो रसैः ५ । ६ पञ्च खसागरैश्च ५ । ४० ।
वाणः कुवेदै-५।४१ र्विषयोऽङ्कयुग्मैः ५। २९
क्रमोत्क्रमान्मेषतुलादिमानम् ॥”
तथा हि ।
मेषस्य ३ । ४७ ॥ तुलायाः ५ । २९ ॥
वृषस्य ४ । १७ ॥ वृश्चिकस्य ५ । ४१ ॥
मिथुनस्य ५ । ६ ॥ धनुषः ५ । ४० ॥
कर्क्कटस्य ५ । ४० ॥ मकरस्य ५ । ६ ॥
सिंहस्य ५ । ४१ ॥ कुम्भस्य ४ । १७ ॥
कन्यायाः ५ । २९ ॥ मीनस्य ३ । ४७ ॥
इति दीपिका ॥ * ॥ दशव्यङ्गुलाधिकपञ्चाङ्गुलप्रभे कलिकाताख्यदेशे वर्त्तमानोनविंशायनांशे प्रामाणिककारिका यथा,—
“वेदोऽङ्गैः ४ । ६ सोऽन्तवेदै ४ । ४८ रिषुरगनयनैः ५।२७ सोऽन्तरीक्षाम्बुनाथैः ५ । ४० ।
पारावाराश्रयासै-५।३४ र्गगनगनयनैः ५ । २९
षट्त्रिभि-५।३६ श्चन्द्रवेदैः ५ । ४१ ।
अङ्कक्ष्माभिः ५ । १९ समुद्रोऽसुशुचिभि-४ ।३५
रनलोऽष्टेषुभिः ३।५८ सोऽगवेदै-३ । ४७ ।
र्मेषादेकोनविंशे गणितपरिगतं मानमत्रायनांशे ॥” * ॥
उदयलग्नास्तलग्नयोर्दिनं प्रति रविभोग्यं यथा,
“लग्नदण्डपलं द्विघ्नं तत्संख्यं क्रमतः पलम् ।
विपलञ्च रवेर्भोग्यमेवं कल्पनमस्तभे ॥”
इति ज्योतिषम् ॥
एतयोर्विवरणं यथा,—
तत्र प्राचीनलग्नमानम् ।

लग्नाः	दिनभुक्तम् ।		मासभुक्तम् ।	
यथा	पलम् ।	विपलम् ।	दण्डः ।	पलम् ।
१ मेषः ।	७ ।	३४ ॥	३ ।	४७ ॥
२ वृषः ।	८ ।	३४ ॥	४ ।	१७ ॥
३ मिथुनम् ।	१० ।	१२ ॥	५ ।	६ ॥
४ कर्कटः ।	११ ।	२० ॥	५ ।	४० ॥
५ सिंहः ।	११ ।	२२ ॥	५ ।	४१ ॥
६ कन्या ।	१० ।	५८ ॥	५ ।	२९ ॥